

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

MUZEUM TĚŠÍNSKA – MATICE SLEZSKÁ
ČESKÝ TĚŠÍN 2010

© Muzeum Těšínska v Českém Těšíně, 2010

ISBN 978-80-86696-12-6

OBSAH

- 7 Slovo úvodem
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR

Těšínsko ve středoevropském kontextu

- 13 Přemyslovští králové a slezští vévodové v době vrcholného středověku
ROBERT ANTONÍN
- 25 Hornoslezská knížata a jejich role v lucemburské politice do konce 14. století
MARTIN ČAPSKÝ
- 37 Hornoslezská knížectví v napěťové ose mezi Krakovem, Budínem a Prahou
MARTIN ČAPSKÝ
- 57 „Velcí“ těšínské Piastovci
Politické kariéry Kazimíra II. (†1528) a Václava III. Adama (†1579)
RADIM JEŽ
- 71 Valašská kolonizace na Těšínsku v 16.–18. století
JAN AL SAHEB
- 79 Reformace a počátky rekatolizace v Těšínském knížectví
DAVID PINDUR
- 93 Manželky těšínských Piastovců – soužití z rozumu, či lásky?
RADIM JEŽ
- 107 Mocenskopolitický konflikt o Slezsko v letech 1740–1742 a jeho průběh na Těšínsku
JAN AL SAHEB
- 119 Rozdělené Slezsko v době modernizace
(Od slezských válek do konce Velké války 1740–1918)
DAN GAWRECKI
- 137 Slezsko po roce 1918
MARIE GAWRECKÁ
- 149 Těšínsko v proměnách československo-polských vztahů 1918–1938
IVO BARAN

Varia

- 163 Slezsko a Těšínské Slezsko na starých mapách
ZBYŠEK ONDŘEKA
- 185 Hradní vrch v Těšíně
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR
- 201 Pevnostní stavitelství na příkladu fortifikací Těšínského Slezska –
Jablunkovské šance
MARTIN KRŮL
- 215 Heraldické památky Těšínska
KAREL MÜLLER
- 225 Nejstarší dějiny farního kostela v Horních Domaslavicích
(k 250. výročí vysvěcení současného kostela)
DAVID PINDUR
- 237 Staré noviny v Těšíně
GABRIELA CHROMCOVÁ
- 245 Matiční činnost ve Slezsku
VLASTIMIL KOČVARA
- 255 Soupis vyobrazení
- 261 Jmenný rejstřík
- 273 Místní rejstřík
- 281 Autoři příspěvků

MARTIN ČAPSKÝ

HORNOSLEZSKÁ KNÍŽECTVÍ V NAPĚŤOVÉ OSE MEZI KRAKOVEM, BUDÍNEM A PRAHOU

Na přelomu 14. a 15. století se v Horním Slezsku začal, podobně jako i v jiných částech korunních zemí, projevovat výrazný úpadek centrální moci. Lucemburská dynastie byla oslabena vnitřními spory. Na válku moravských markrabat navázaly střety mezi Václavem IV. a Zikmundem Lucemburským, které vyvrcholily zajištěním českého krále a jeho internací ve Vídni v roce 1402. Oslabení autority českého vladaře se však projevilo už v dřívější době. V kapitole věnované závěru 14. století byla zmíněna výprava polských vojsk směřující proti Opolí, aniž by vyvolala výraznější reakci, či dokonce odvetu ze strany Václava IV. Současně probíhající diplomatické sblížení mezi Prahou a Krakovem způsobilo, že polské oddíly při stíhání narušitelů míru opakovaně překračovaly hranice korunních zemí, aniž by se proti podobnému jednání ozývaly z pražského dvora protesty. V narůstajícím mocenském vakuu stoupala role zemských reprezentací. Proti vídeňskému zajetí „svého přirozeného pána“ se postavila značná část české i moravské šlechty a pozadu nezůstala ani slezská knížata. Už v červenci roku 1402 byl ve Vratislavi zpečetěn zápis o spolku slezských knížat a vratislavského knížectví. Spolek s posílenými samosprávnými strukturami se jednoznačně postavil za propuštění českého krále ze zajetí, na setkání byli vybráni dva předáci (po jednom z Dolního a Horního Slezska), kteří zároveň předsedali tribunálu dohlížejícímu nad plněním smluvních závazků. Část knížat se dokonce vypravila do Vídně a nabídla se jako rukojmí za svého krále.

Společné vystoupení ve sféře vnější politiky mělo svůj starší předobraz v úsilí o omezení porušování míru na území slezských knížectví. Patrně již v poslední čtvrtině 14. století zasedal

„knížecí soud“, který fungoval jako rozhodčí instituce ve sporech slezských zeměpánů. Jeho kompetence však byly omezovány nízkou mírou přiznaných pravomocí. Přes některé pokusy například nedokázal vyřešit ani vleklý spor mezi Vratislaví a opolskými knížaty, při nichž docházelo k přepadávání kupeckých konvojů směřujících přes hornoslezské území do Krakova. Nejpevnějším tmelem knížecí konfederace se tak nakonec ukázalo být vnější ohrožení země v době husitských válek.

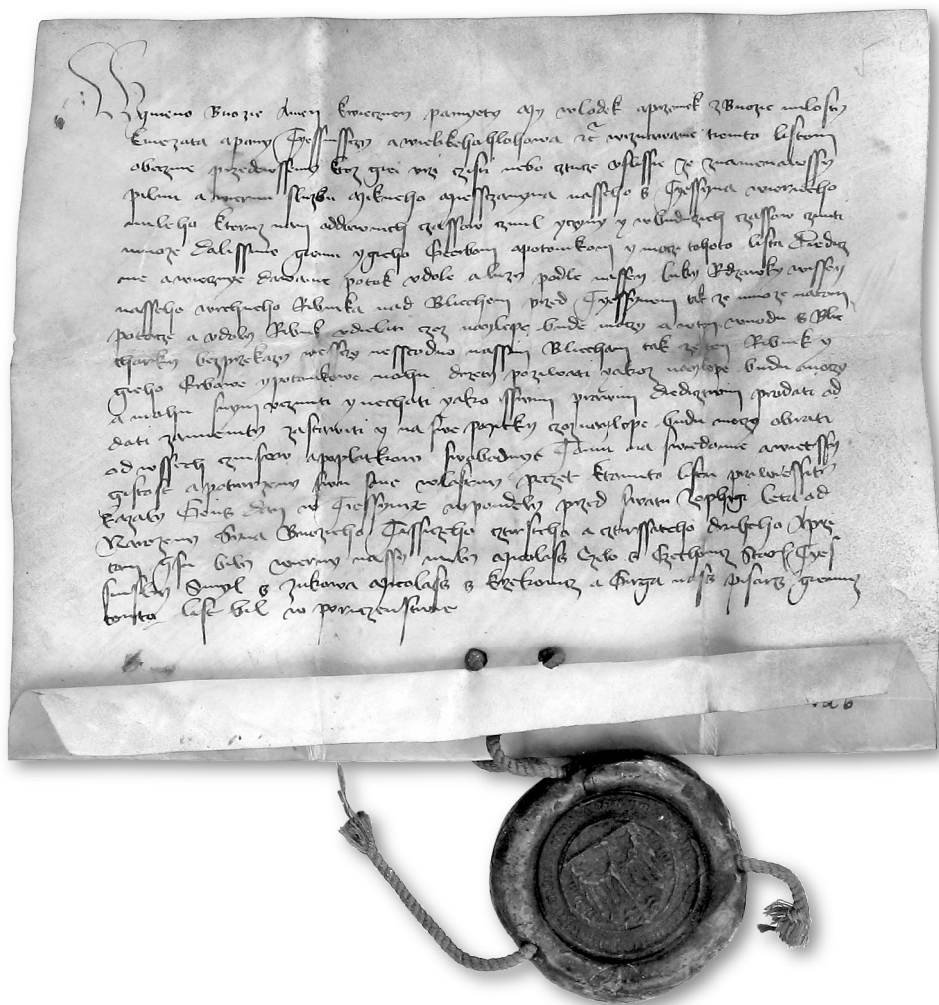
V DOBĚ HUSITSKÝCH VÁLEK

Po smrti Václava IV. byl jediným kandidátem na český trůn jeho mladší bratr Zikmund. Díky starší síti spojenců, do níž náležela i některá slezská knížata, neočekával římský a uherský král výraznější překážky při získání české koruny. Na říšském sněmu ve Vratislavi, kde vydal rozhodčí výrok ve sporu polsko-litevské unie a řádu německých rytířů, byli z hornoslezských knížat výslovně zmíněni pouze opavští Přemyslovci, zatímco o opolských či těšínských Piastovcích dokumenty a kroniky mlčí. V dalších letech však obě piastovské linie panovníkovu politiku respektovaly. Přímo ve Vratislavi také panovník nechal vyhlásit křížovou výpravu proti zastáncům Husova učení, jejíž neúspěch odstartoval léta husitských válek. Hornoslezských knížectví se přitom válečné události přímo dotkly až na počátku roku 1422, když z Polského království zamířil do Čech Vitoldův zástupce a synovec Zikmund Korybutovič. Boleslav II. Těšínský umožnil polským oddílům svobodný průchod svým knížectvím. Jeden ze zpravodajů řádu německých rytířů mu dokonce vložil do úst větu: *Jen nerad bych dával sedlat koně proti Zikmundu Korybutovičovi a podobně ani proti jiným polským knížatům*. Síly malého knížectví by i tak jen stěží dokázaly odporovat několika tisícům jezdců a Těšínsko se stalo prostorem, přes který mohly husitské posádky, na rozdíl třeba od Ratibořska, kde došlo v roce 1421 k zajištění husitského poselstva, komunikovat s Krakovem.

Hornoslezská knížata však obecně respektovala Zikmundovu politiku a v jejích intencích podporovala tažení proti husitům i proměny postojů budínského dvora vůči jagellonské dynastii. Střety s husity se také zprvu odehrávaly na vzdálených bojištích a pro hornoslezská knížata představovaly boje o kalich především finanční zátěž. Už v polovině dvacátých let se však válka začala nebezpečně přibližovat až k jejich teritoriu. Její první zášlehy zažilo Kladsko a přes střední Moravu pronikli husité až na hranice Opavského knížectví. Na hrozící nebezpečí reagovali v dolnoslezském Střelíně zeměpáni spolu se zástupci Vratislavského, Svídnického a Javorského knížectví, když v únoru roku 1427 uzavřeli na deset let obranný spolek. Pro obranu jižní hranice Slezska měla největší význam ustanovení o společně vydržované hotovosti. Na hranici Svídnicka byla knížata povinna postavit oddíl o síle tří set jízdních a dalších padesát jízdních měli na své náklady vydržovat

Vratislavští. Na hranici Opavska měl být umístěn oddíl dvou set jízdních z řad ozbrojenců hornoslezských knížat. Rozmístění posil odpovídalo narůstajícímu husitskému tlaku z východních Čech a střední Moravy. Během několika následujících měsíců se situace ještě více vyhorčila. V létě husité porazili vojska další křížové výpravy a jejich plány se začaly stále více orientovat na Slezsko.

Česky psaná listina těšínských knížat Vladislava II. (†1460) a Přemysla II. (†1477) z r. 1442, ve které darují těšínskému měšťanovi Mikuchovi potok a pozemky na předměstí Těšína (dnešního Českého Těšína) k založení rybníku. Právě za vlády těchto Piastovců došlo k hojnějšímu užívání češtiny v knížecí kanceláři. Do té doby se listiny psaly výhradně německy a latinsky. K listině je přivěšena ve voskové misce pečeť na šňůrce, která se provlékala pro lepší odolnost přeloženým pruhem pergamenu (tzv. plikou). Mezi svědky nacházíme nejstarší představitele později významných šlechtických rodů na Těšínsku – Čelů z Čechovic, či drobné zemany – Smil ze Žukova.

V zářijovém defenzivně laděném usnesení v Grotkově se shromážděná knížata opět zavázala ke vzájemné pomoci. Oproti závěrům střelínského sjezdu ale byly mnohem precizněji stanoveny pohraniční kontingenty vojska. Na hranici s Moravským markrabstvím byla Helena Ratibořská, vdova po Janu II. Opavském a Ratibořském, povinna po tři měsíce udržovat ze svých sil posádku 50 jízdních v Krnově. Boleslav Těšínský a Boleslav Opolský stavěli dohromady 55 jízdních do Ostravy a Bernard Nemodlínský, Kazimír Osvětimský a Konrád Bílý Olešnický měli společně se 70 koňmi vypomoci Přemyslu Opavskému. V případě, že se husité přiblíží k některé z posádek, bylo povinností ostatních přijít jí co nejdříve na pomoc. Také knížata či města, do jejichž země husité zamíří, byla povinna sebrat veškerou svojí moc a postavit se k obraně, dokud nebudou nepřátelé zapuzeni. V ustanoveních se počítalo i s použitím narychlo svolaných oddílů z řad sedláků, pro které byla stanovena výzbroj a výbava válečných vozů.

Husitský úder přišel na počátku roku 1428. Ještě v polovině února se přítom husité pohybovali před Bratislavou, vzápětí přes Moravu zamířili k severu a na konci měsíce už stáli pod hradbami rezidenčního hradu opavských Přemyslovců – Hradce, kde s nimi Václav Opavský uzavřel blíže neznámé dohody o příměří. V nedaleké Opavě se současně opevňoval jeho otec Přemysl spolu s oddíly olešnických knížat Konráda Kantnera a Konráda Bílého. Ustanovení grotkovského sněmu o urputné obraně jižní spolkové hranice se tak ocitla v troskách a z menších městeček v panice prchali vyděšení měšťané. V rukou husitů se bez boje ocitla Ostrava, Ketř a Osoblaha, husité dobyli Horní Hlohov a vzápětí na jejich stranu přestoupil i jeho držitel Boleslav V. Opolský. Pokus spolku knížat o svedení rozhodující bitvy před branami Nisy rozhodla husitská polní vojska jediným útokem a otevřela si tak cestu do Dolního Slezska. Husité rychlými přesuny rozbíjeli taktické varianty svých protivníků a nakonec se po okázalém tažení kolem hradeb Vratislavi vrátili do Čech přes Kladsko s bohatou kořistí. Slezská knížata se už nikdy k podobně široce založenému protiúderu nedopracovala. Definitivní tečku za společně organizovanou obranou udělal vratislavský biskup Konrád. V listu adresovaném velmistrovovi řádu německých rytířů si postěžoval, že po odchodu husitů ze země následovala další série dohod, jimiž se hornoslezští zeměpáni hodlali zabezpečit proti příštímú vpádu. Na úmluvu s hejtmany polních vojsk přistoupili Boleslav IV. Opolský – nazývaný po vstupu stejnojmenného syna na pole samostatného vládnutí Starším –, Bernard Nemodlínský, Kazimír Osvětimský, Boleslav Těšínský, kněžna Helena Ratibořská a také Přemysl Opavský. *Tímto svým mírem nás, naše města i naše země převelice oslabili*, stěžoval si ve svém listu biskup a další sjezd spolku slezských knížat v Lehnicích už plánoval svolat bez jejich účasti.

Rozdělení vývoje Dolního a Horního Slezska záhy petrifikovaly i husitské posádky vsazené do nově dobytých opěrných bodů. Zatímco z Polské Ostravy dokázala hornoslezská knížata (ovšem bez účasti opolské linie) ještě v polovině

roku 1428 husitské oddíly vytlačit, o dva roky později už husité dobyli a vlastní posádkou vybavili město Němčí. Na několik příštích let se právě Němčí stalo uzlovým bodem soupeření obou zneprátelených táborů. Stejný postup použili táboři vedení Zikmundem Korybutovičem, když v součinnosti s Boleslavem V. Opolským, který přestoupil ke kalichu, vyplenili Bytom a Hlivic. Úder směřovaný vůči olešnickým knížatům pokračoval obsazením Klučborku, na území spravovaném Ludvíkem Břežským, a také Byčiny a Kunštátu. Zikmund Korybutovič, věrný navázané spolupráci s polními vojsky, ještě téhož roku odešel do Hlivic a jeho polský souputník Dobeslav Puchala převzal velení Klučborku. Spolu s obsazeným biskupským Otmuchovem z Niského knížectví vytvářely husitské *posadken*, jak se záhy začaly nazývat i ve slezských pramenech, strategickou síť, o níž se opírala další husitská tažení.

Po celém přelomu 20. a 30. let stála tíha protihusitských bojů na bedrech dolnoslezských měst a bloku olešnických, břežských a hlohovských knížat. Teprve s časovým odstupem vypověděli své smlouvy o příměří s husity Bernard Nemođlinský a Přemysl Opavský. Mezi výrazné strategické úspěchy katolické strany lze bezpochyby počítat znovuzískání Hlivic v roce 1431 i předběžné dohody o vyplacení dalších měst držných husitským hejtmanem Dobeslavem Puchalou. Nejvážnějším soupeřem kališníků v prostoru Horního Slezska se však stal Mikuláš V. Opavsko-Krnovský, který převzal správu knížectví z rukou své matky Heleny a záhy začal svým vystupováním vracet iniciativu do rukou katolické strany. Polní vojska se novému soupeři snažila čelit novou ofenzivou. Nejprve s pomocí Boleslava V. Opolského dobyla v roce 1433 Rybník a nakonec obklíčila Mikuláše i s jeho věrnými za hradbami Pštiny. Marné pokusy o dobytí města ustaly až na konci dubna, když husité ukončili obléhání a po zpusťošení země odtáhli ze země. Mladý kníže však nemínil strpět narušení své domény a vzápětí vyrazil s vojenskou hotovostí k Rybníku, pod jehož hradbami svedla ratibořská a krnovská šlechta vítěznou bitvu a definitivně podlomila postavení husitů v Horním Slezsku.

Pro polní vojska a jejich spojence žijící už více než jedno desetiletí z dobyté kořisti to nebyla jediná porážka. Husitští hejtmani utrpěli ztráty na Slovensku

Železné hroty šípů do kuše pocházející pravděpodobně z první poloviny 15. století. Byly nalezeny v r. 2007 na vnější části valu drobného středověkého opevnění na katastru obce Hrádek ve Slezsku. Otupený hrot jednoho z nich by mohl poukazovat na náraz šípů o kamennou složku valu. K němu mohlo teoreticky dojít při násilném zániku tohoto pozdně středověkého opevnění při vpádu Uhrů v r. 1447.

i v Bavorsku a po neúspěšném obléhání západočeské Plzně se za jejich zády vytvořila široká koalice, která rozbila jejich řady v bitvě u Lipan na jaře roku 1434. Definitivní nástup Zikmunda na český trůn sice předznamenával utišení bojů vyjádřený i uzavřením prvního celoslezského landfrýdu v roce 1435, ale císařova brzká smrt a vzápětí i nečekaný skon jeho predestinovaného dědice Albrechta Habsburského zavedl zemi do nových nepokojů, jejichž projevy se nemění měrou dotkly i hornoslezského prostoru.

MEZI ČESKOU, POLSKOU A UHERSKOU KORUNOU

Otázka nástupnictví po Zikmundovi Lucemburském se pro zemské obce Českého i Uherského království stávala s přibývajícím panovníkovým věkem stále naléhavější. Římskému králi se ze dvou manželství narodila jen jediná dcera, jejíž ruka tak zároveň otevírala cestu hned ke dvěma královským trůnům. Stále výraznější linií lucemburské politiky se proto stávala snaha stárnoucího panovníka o zajištění nástupnictví svému zeti Albrechtovi Habsburskému. Král už v roce 1423 svěřil do Albrechtových rukou správu Moravského markrabství a podobně usiloval o včasné upevnění jeho postavení v prostředí slezských knížectví. Krátce po zvolení panovníka z habsburského rodu v lednu roku 1438 se však část českých kališníků odmítla podřídit novému vladaři, nabídla proto českou korunu tehdy jedenáctiletému jagellonskému princovi Kazimírovi. Polskému králi se pro vidinu dalšího rozšíření rodové moci podařilo získat i značnou část domácí šlechty, a tak už v září roku 1438 překročila polská armáda hranice Horního Slezska. Připravené tažení se však zastavilo v blízkosti moravského pomezí. Do Čech dorazil

Fragment gotické kachle z 15. století nalezené při archeologických výzkumech v r. 1981 v Hrnčířské ulici v centru Karviné-Fryštátu. Postava držící v ruce meč nejspíše znázorňuje panovníka, neboť tento atribut byl odznakem důstojnosti, moci a vlády. Mohlo jít i o ztvárnění velitele andělského kúru archanděla Michaela, coby soudce nad dušemi všech zemřelých, či znakem městské exekutivní moci – rychtáře, na Těšínsku označovaného výrazem z němčiny – fojt.

pouze jeho předvoj. Do tábora vybudovaného u Nové Cerekve nedaleko Opavy se v této době sjížděli předáci části projagellonsky orientovaných českých a moravských kališníků, ale už první válečné operace předsunuté části polských oddílů v jižních Čechách ukázaly, že naděje na snadné získání českého trůnu nestály na reálném základu. Albrechtova strana měla v českých zemích výraznou převahu a ani hornoslezská knížata nespěchala se sliby poslušnosti polskému kandidátovi. Díky své vojenské síle získal jagellonský rod jen opatrně formulované přísliby osvětimských knížat Václava, Přemysla a Jana, kteří své holdy podmínili podobným vystoupením ostatních slezských knížat. Opolští Piastovci, podobně jako předák opavské linie Přemyslovců Václav II. Opavsko-Hlubčický, zase své kroky svázali s korunováním mladého Kazimíra. Nedávný hrdina protihusitského zápasu Mikuláš Opavsko-Ratibořský se k polské kandidatuře postavil rovnou odmítavě.

Slavnostní uvítání Albrechta Habsburského ve Vratislavi v prosinci roku 1438 sice učinilo definitivní tečku za polskou kandidaturou, ale u královského dvora i tak scházel Boleslav V. Opolský spojený více než jiná knížata s českými kališníky a také osvětimská knížata, která se dostávala do stále těsnější závislosti na jagellonské politice.

Vztahy na slezsko-malopolské hranici se přitom stávaly přímým svědectvím oslabení české koruny. V srpnu roku 1434 se krakovský biskup Zbyhněv Olešnický, jako reprezentant Polského království, a hornoslezští zeměpáni sousedící s jeho hranicí (Mikuláš Opavsko-Ratibořský, Václav Těšínský, Václav Osvětimský a Bernard Nemodlínský) dohodli na vystupování proti narušitelům míru a především vůči stoupencům husitství překračujícím společné pomezí. Na Wieluńsko v této době podnikali výpady hejtmani ve službách Boleslava V. Opolského a také malopolská šlechta se při svých odvetách příliš nerozpakovala překračovat hranice hornoslezských knížectví. Mocenské vakuum, zaviněné úpadkem centrální moci, a množství žoldnéřů navyklých ziskům v nedávných husitských válkách podobně jako nekončící drobné střety knížat destabilizovaly situaci v kraji po celá 40. i 50. léta. Nejvýraznějším znakem sledovaného období se však stal tlak krakovského dvora na pomezí knížectví. Ještě v roce 1438 se polský šlechtic Dzierśław z Rytwian zmocnil nečekaným nočním přepadem Zátoru a jeho rozpínavost byla zastavena až při podobném pokusu o získání Seveře. Polskému trůnu přitom nový stav věcí zjevně vyhovoval a když se otázka Zátoru nevyřešila ani na setkání polského krále s Albrechtem Habsburským, zdálo se, že už toto město tvořící součást Osvětimského knížectví zůstane natrvalo pod polským vlivem. Až v roce 1440 souhlasil Vladislav III. už jako polský a uherský král s navrácením Zátoru, ale výměnou za strategicky položený pohraniční hrad Barwald kontrolující cestu, jež vedla ke Krakovu. Václav Osvětimský, který v této době vystupoval jako předák rodu i za mladší bratry Přemysla a Jana, navíc musel souhlasit se zbořením zátorských městských hradeb a se složením holdu za sebe i za své mladší bratry.

Za situace faktického bezkráloví v Českém království po smrti Albrechta Habsburského (†1439) se tak začala severovýchodní hranice korunních zemí stále více a více drobit pod polským náparem. V roce 1443 koupil krakovský biskup od osvětimských knížat zemi severšskou za 6000 hřiven a z její držby přirozeně nesložil lenní slib české koruně. Čin překračující meze obvyklých pohraničních šarvátek či záboru některého z opěrných bodů také vyvolal okamžitou reakci ze strany zbývajících hornoslezských knížat. Pokyny k dalšímu nájezdu na biskupské statky vydal Boleslav V. Opolský a ještě významnější krok iniciovali opavští Přemyslovci. Mikuláš Ratibořský, jenž se v tomto období vyprofiloval jako jedna z nejvýraznějších postav hornoslezské politiky, se nemínil smířit s novým stavem, v roce 1444 dobyl Severš a uhájil jej i před spěšně vyslanými polskými oddíly. Na pořad dne se tak dostala nová jednání. O tři roky později uzavřela ratibořská a osvětimská knížata úmluvu s polskou stranou o mírovém řešení vzájemných sporů, ochraně společného pomezí a pravidelně pořádaných rozhodčích soudech, jež měly zamezit dalším konfliktům. Severš se zřejmě již dříve vrátil do biskupových rukou, ale hornoslezská knížata deklarovala vůli po společném mocenském vystupování, podobně jako tomu bylo v prostoru Dolního Slezska, kde se v nově formujících spolcích angažovala především města knížectví bezprostředně podléhajících české koruně.

Výše představeným snahám představitelů polské koruny o rozšíření jejího území o slezská knížectví přitom nahrávalo i další drobení již tak zeslabených zemí. Neblahá tendence k podělení všech mužských potomků se přitom zvláště tíživě dotkla Osvětimska. Václav, nejstarší z knížat užívajících predikátu těšínských a osvětimských knížat, obdržel po dělení Zátorsko, Přemyslovi bylo vyděleno Tošecké knížectví a nejmladšímu Janovi IV. vlastní Osvětim, Kouty a některé drobné državy včetně části Hlivicka. Přitom ani dohoda o mírovém řešení sporů na slezsko-malopolské hranici nedokázala zabránit, aby se polské oddíly při pronásledování narušitelů míru vyhnuly pustošení zemí osvětimských knížat. Další odvetné výpravy na Wieluńsko Boleslava V. Opolského či mladších osvětimských Piastovců však vyvolaly jen zesílenou reakci krakovského dvora a na přelomu let 1452/1453 oblehly polské síly Osvětim. Janovi IV. nezbylo než hledat cestu příměří s polským králem a to i za velmi tvrdých podmínek včetně odevzdání země pod ochranu polského krále a složení vazalského slibu. Upřesňování vztahu s Jagellonci, provázené novými spory, přitom trvalo ještě několik let a ukončeno bylo teprve v roce 1454 zcela novou smlouvou, podle jejíž dikce Jan prodal polskému králi veškerá vrchní práva na svůj díl Osvětimska (bez podílu v Hlivicích) a podané zbalil slibu poddanosti vůči své osobě. Další úpravou v roce 1457 se pak Jan IV. domohl výraznější finanční kompenzace. Kupní suma byla stanovena na 50 tisíc zlatých. Zátorsko, jehož kníže Václav i v době sporů svých mladších bratrů vystupoval jako leník polské koruny, se do přímého vlivu polských panovníků

dostalo až v roce 1494, kdy je kníže Kazimír prodal budoucímu králi Janu Albrechtovi za 80 tisíc zlatých s podmínkou doživotního užívání země i knížecího titulu.

Otázka přínáležitosti Osvětimska a Zátorska se na pořadu dne objevila ještě jednou – na počátku šedesátých let. Tentokrát však již zcela ve stínu snah nového českého krále Jiřího z Poděbrad o nastolení co možná nepřátelštějších vztahů s jagellonskou dynastií. Kališnický pán, zvolený na český trůn po náhlé smrti Ladislava Pohrobka, se zpočátku netěšil velké přízni slezských knížat. Už krátce po nástupu na trůn musel čelit koalici, na jejímž čele stanul biskup i s kapitulou, Vratislav, někteří zástupci rozrodu olešnických a hlohovských knížat a z hornoslezských knížat pak především Mikuláš I. Opolský. Za nového vladaře se naopak postavili Boleslav V. Opolský a bratři Vladislav a Přemysl II. Těšínský. Během nejbližších několika měsíců se však poděbradské diplomacii podařilo napjatou situaci urovnat. Panovníkově prosazení jistě pomohlo, že se v této době mohl opírat o uznání ze strany císaře Fridricha III. Habsburského i ze strany papeže, který doufal v jeho přestoupení na katolickou víru. V srpnu roku 1459 Jiří z Poděbrad přijal holdy od většiny slezských knížat, a i když si například Mikuláš I. Opolský udržoval vůči novému vladaři odstup, byl to právě Mikuláš, který v polovině 60. let vystupoval jako jeden z prostředníků mezi králem a městem Vratislav.

Poděbradský vliv pomáhalo posilovat i postupné zakupování rodu ve slezském prostoru. Od Mikuláše I. si za 28 tisíc zlatých vymohl postoupení nároků na dvě třetiny Opavska z dědictví po Boleslavu V. Opolském a další díl někdejšího opavského vévodství král získal od Jana Opavsko-Hlubčického. Novou rodovou základnou Jiříkových synů jako slezských knížat se pak vedle Opavska mělo stát Kladské hrabství a Minsterberské knížectví v Dolním Slezsku. Poděbradové (nebo též Minsterberkové) se vedle Piastovců a Přemyslovců stali třetí knížecí dynastií slezského prostoru.

V roce 1467 se proti králi v Čechách zformovala tzv. Zelenohorská jednota a na její stranu rázem přešla jak Vratislav a zdejší kapitula, tak nejmocnější z hornoslezských knížat Mikuláš I. Opolský. Poměr sil navíc výrazně proměnilo vystoupení uherského krále Matyáše Korvína, jemuž papež za vedení křížové výpravy proti králi-kacíři přislíbil českou korunu. Vleký konflikt, v němž si Jiří z Poděbrad dokázal uhájit svoji moc v Čechách a části Moravy, zatímco zbývající vedlejší korunní země po své korunovaci v Olomouci v roce 1469 ovládal Matyáš Korvín, nakonec nevyřešila ani Poděbradova smrt v roce 1471. Na květnovém sněmu v Kutné Hoře vyhověla poděbradská strana přání zesnulého krále a za nového panovníka si vybrala Vladislava, syna polského krále Kazimíra. Na jeho stranu se také postavili osvětimští Piastovci dlouhodobě spojení s jagellonskou politikou a také zástupci opavských Přemyslovců, zvláště pak Václav Ratibořsko-Rybnický, jenž nakonec podlehl přesile okolních knížat v Matyášových službách, byl na příkaz uherského krále zajat a zemřel ve vězení v Kladsku. Definitivní převahu

uherské strany v Horním Slezsku nakonec pojistila proslulá „Černá rota“ vedená hejtmánem Františkem z Háje. Matyášův tábor hájil od samého počátku Mikuláš I. Opolský a paradoxně i opavský vévoda a Jiříkův syn Viktorín, který v budínském zajetí tajně konvertoval ke katolictví a straně Matyáše Korvína.

Patovou situaci, v níž ani jedna ze stran neměla dost sil na poražení protivníka, nevyřešila ani dvě jednání v Nise a v Opavě v roce 1473 a proto polská i uherská strana v následujícím roce znovu sáhly ke zbraním. Operační plán polské armády o síle přesahující deset tisíc mužů spoléhal na spojení s českými oddíly přivedenými Vladislavem Jagellonským do Dolního Slezska a postupné ovládnutí opěrných bodů Matyášových spojenců včetně stěžejní městské pevnosti Vratislav. Neúspěch přitom polská vojska utrpěla hned u prvního z vážnějších cílů – hornoslezské Opolí. Oddíly, které se přebrodivly na levý břeh řeky Odry, se jen marně snažily překonat odpor vsazené uherské posádky a po čtrnácti dnech marného obléhání konečně zaměřily k Vratislavi, před jejímiž branami, ale na levém břehu, si své polní opevnění vybudoval Matyáš Korvín. Obě armády se nakonec vůbec nestřetly a přes svoji výraznou početní nevýhodu si vavříny vítězství odnesl král Matyáš. Oslabená a špatně zásobovaná vojska polského a českého krále již nenašla dost sil na další protiofenzivu. V roce 1479 se tak Korvín i Vladislav Jagellonský dohodli na respektování faktického stavu. Oba si podrželi titul českého krále, ale Morava, slezská knížectví a Horní i Dolní Lužice zůstaly pod správou Matyáše Korvína. Po jeho smrti sice mohly být opět připojeny k české koruně, uherským stavům by v takovém případě náležela výplata ve výši 400 tisíc zlatých.

Nově nastolený řád sice vyvolával nelibost, ale slezská knížata nedokázala koordinovat své zájmy do té míry, aby mohla proti vladaři vystoupit jako jednotná opozice. S jednotlivými projevy vzdoru si Matyáš či jeho zástupci dokázali bez větších problémů poradit a ještě rozšířit svoji osobní moc. V roce 1481 tak král zakročil proti Konrádu mladšímu Bílému, zbavil jej knížectví včetně majetků na území Horního Slezska, ponechal mu pouze jediné sídlo – Uraz – a peněžní rentu. Jeho smrtí o jedenáct let později také vyhasla linie olešnických knížat. V roce 1485 se terčem Korvínovy nelibosti stal opavský vévoda Viktorín. Syn někdejšího českého krále přistoupil na vynucenou směnu Opavska za majetky ve Slovinci, ale ani jich se nedočkal a skončil jako vévoda bez vévodství. Jeho zemi král předal svému nemanželskému synovi Janovi a vznikající novou doménu korvínského rodu systematicky rozšiřoval na úkor jejich sousedů. Podobný osud jako olešnického knížete tak čekal ratibořskou přemyslovskou větev. Svrchovaná práva opavských a ratibořských knížat nakonec zachránila Korvínova nečekaná smrt v roce 1490 a země se vrátila zpět do jejich rukou. Ještě v předchozím roce přitom stačil král potrestat opolská knížata za to, že se spikla proti králi, provinila se tak proti svému pánu a božskému právu a jen *s ohledem na zásluhy jejich otce* jim ponechal vládu v Opolském knížectví. Musela však písemně potvrdit urovnání nepřátelství,

Matyáš Korvín († 1490) na vyobrazení v tištěné kronice Jana Thuróczyho z r. 1488. Jeho dominantnímu vlivu ve středoevropském prostoru podlehl i většina hornoslezských Piastovců – např. i Přemysl II. Těšínský († 1477) a Mikuláš I. Opolský († 1476). Z Korvínova dvora se do těchto českých korunních zemí šířila vlna humanistického vzdělání a raně renesančního stavitelského umění.

připustit na svých majetcích vybírání obecné berně a ze svého zajetí se vykoupit sumou 15 tisíc uherských zlatých.

Když se Vladislav Jagellonský stal Matyášovým nástupcem na českém a uherském trůně, pokračoval v zavádění správních reforem a na svého předchůdce navázal i v oblasti rodinné politiky. Namísto Korvínova nemanželského syna Jana, jehož postavení oslabil návrat části přidělených zemí do rukou piastovských a přemyslovských knížat, začali ve slezském prostoru sehrávat stále výraznější úlohu sourozenci jagellonského krále. Po Janu Albrechtovi, krátce spojeném s držbou hlohovského knížectví, se hlohovských držav ujal nejmladší z bratrů, Zikmund Jagellonský. Mocenské zázemí polského prince posílilo i nabytí Opavska z rukou Jana Korvína a o čtyři roky později (r. 1504) jeho jmenování vrchním slezským hejtmanem. Tím však snaha o zabezpečení nejmladšího ze sourozenců ze strany Vladislava Jagellonského nekončila. Ještě téhož roku připomínají prameny Zikmunda i jako hejtmana Horní a Dolní Lužice. Už v roce 1506 přitom Jagellonec zamířil za znovu uprázdněnou polskou korunou a své slezské državy postupně opustil. Vrchním hejtmanem byl znovu jmenován Kazimír II. Těšínský, v jehož rukou se v sedmdesátých letech 15. století spojily díly rozděleného Těšínského

knížectví a který spolu s Janem II. Dobrým Opolským ovládal většinu Horního Slezska. Naopak stále výraznější majetkový i mocenský úpadek stíhal opavské Přemyslovce. Po vymření vlastní opavské linie v poslední třetině 15. století smrtí Jana Zbožného v Hlubčicích se osudy ratibořské větve završily v osobě Valentina Hrbatého pohřbeného v roce 1521. Majetky rodu připadly díky vzájemným dohodám do rukou opolského knížete, řízením osudu rovněž posledního svého rodu († 1532).*

LITERATURA

- BACZKOWSKI KRZYSZTOF, *Walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471–1479*, Kraków 1980.
- CONRADS NORBERT, *Książęta i stany. Historia Śląska 1469–1740*, Wrocław 2006.
- ČAPSKÝ MARTIN, *Vévoda Přemek Opavský. Ve službách posledních Lucemburků*, Brno – Opava 2005.
- HORWAT JERZY, *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.*, Rzeszów 2002.
- IRGANG WINFRED – MENZEL JOACHIM JOSEF – PETRY LUDWIG, *Geschichte Schlesiens I. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526*, Sigmaringen 1988.
- KORBELÁŘOVÁ IRENA – ŽÁČEK RUDOLF, *Těšínsko – země Koruny české. Ducatus Tassinensis – terra Coronae Regni Bohemiae. (K dějinám knížectví od počátku do 18. století)*, Český Těšín 2008.
- KOUŘIL PAVEL – PRIX DALIBOR – WIHODA MARTIN, *Hrady českého Slezska*, Brno – Opava 1999.
- KRZYŻANIAKOWA JADWIGA – OCHMAŃSKI JERZY, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 1990.
- RAFAŁ PROKOP KRZYSZTOF, *Księstwa oświęcimskie i zatorskie wobec Korony Polskiej w latach 1438–1513. Dzieje polityczne*, Kraków 2002.
- RAJMAN JERZY, *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*, Kraków 2000.

RESUMÉ

UPPER-SILESIA PRINCEDOM IN THE TENSION AXIS BETWEEN CRACOW, BUDA AND PRAGUE

The text summarizes the development of the Upper Silesian area in the 15th century. The author emphasizes the importance of self-administration structures (the assembly of Silesian princes) for political unification of the Silesian territory, which changed into a „country“ with central structures from the principality assembly. At the time of the weakening of the king's power, the task of defending the Upper-Silesian territories are taken over by the assemblies of Upper-Silesian princes.

POŘADATEL: Matices slezská

MÍSTO A DATUM KONÁNÍ: Kulturní a společenské středisko Střelnice, Český Těšín, 25. listopadu 2008

* Tento text vznikl v rámci řešení výzkumného záměru MSM 4781305905 Slezsko v dějinách českého státu a střední Evropy.

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

© 2010 Vydalo MUZEUM TĚŠÍNSKA, P. O., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín
a MATICE SLEZSKÁ – TĚŠÍNSKÁ OBLAST, Hlavní tř. 1a, 737 01 Český Těšín

Redakce PHDr. RADIM JEŽ, PHDr. DAVID PINDUR

Odborná spolupráce PHDr. JAN AL SAHEB

Grafická úprava a sazba KAZIMIERZ GAJDZICA

Podklady pro rodokmeny PHDr. RADIM JEŽ

Podklady pro rejstříky PHDr. JAN AL SAHEB, PHDr. RADIM JEŽ

Jazyková editace MGR. LUCIE BRŇOVJÁKOVÁ

Překlady resumé MGR. LENKA MANDRYSZOVÁ

Tisk a vazba **FINIDR** FINIDR, S. R. O., Český Těšín

Všechna práva vyhrazena

Vydání první, Český Těšín 2010

ISBN 978-80-86696-12-6